

Uppgávuhugskot til *Vikarurin*

Bókadeild Føroya Lærarafelags

Læraravegleiðing

Bókin *Vikarurin* er fyrsta bókin í røðini um 5.b. Ætlandi koma fleiri bøkur um 5.b komandi tíðina. Tað er Helle Thede Johansen, sum hevur skrivað bókina.

Helle Thede Johansen er fødd 4. sep. 1963 í Fjelsted, á Fjóni. Hon flutti til Føroyar í 1987 og býr nú í Hoyvík saman við manni og tveimum børnum. Helle er útbúgvín fjarritari og hevur siglt hjá A.P.Møller. Tá hon flutti til Føroyar, fór hon undir bankaútbúgving í Føroya Banka, har hon starvaðist í 19 ár. Hon hevur undirvíst í teldunýtslu og persónligari menning á Verkskúlanum Dugna í 4 ár. Í løtuni arbeiðir hon hjá Gallup Føroyar. Helle hevur altíð skrivað; brøv, ferðafrágreiðingar, smærri søgur v.m., men hetta er hennara fyrsta bók.

Tað, sum eyðkennir røðina um 5. b, er, at søgurnar fara fram í dag. Næmingarnir kenna seg aftur bæði hvat viðvíkur hendingum og har tær fara fram, og hetta í sjálvum sær gevur flokkinum nógv at práta um.

Ætlanin, við hesi vegleiðing, er at geva **hugskot** til, hvørji evni lærarin kann arbeiða við við støði í bókini *Vikarurin*. Hugskotini byggja á tilgongdir, har næmingurin kannar og hugsar sjálvstøðugt. Endamálið er sostatt ikki at kanna eftir, um børnini hava fingið alt við. Slíkar kjekkuppávur kann lærarin gera sjálvur í vanligu gjøgnumgongdini so hvørt, sum kapitlarnir verða lisnir. Vit mæla til, at lærarin gongur gjøgnum einstaku kapitlarnar saman við næmingunum. Dentur verður lagdur á kjak um kapitlarnar heldur enn upplestur ein og ein. Fyrr næmingar læra at kjakast um bøkur, fyrr fáa teir eina jaliga fatan av bókum, og hvat býr í teimum. Gjøgnumgongdin kann samtíðis virka sum fyrmynd, tá næmingarnir seinni lesa aðrar bøkur í felag.

Víst verður á ymsar tilgongdir til evnini. Nøkur evni, sum lærarin kann arbeiða víðari við, verða tikin fram, eins og víst verður á ymsar arbeiðshættir. Framferðarhátturin byggir á ta fatan, at næmingar, flokkar og lærarar eru ymiskir, og at besta úrslitið fæst, um lærarin sjálvur leggur arbeiðið til rættis og lagar tað til flokkin. Harumframt varðveitir lærarin háttarfrælsið.

Geocaching

Spælið Geocaching hevur seinastu tíðina vundið meir og meir upp á seg. Einstaklingar og familjur stytta sær stundir við spælinum. Við spælinum er familjan saman um nakað stuttligt, samtíðis sum tey røra seg.

Hvat er Geocaching?

Geocaching er í stuttum ein skattaveiða fyri fólk í øllum aldri. Umleið 1,3 milliónir skattir eru fjaldir kring allan heimin. Í Føroyum eru 64 skattir skrásettir.

Hvussu fari eg undir skattaveiðuna?

Skattakortið finnur tú í GPS tólinum. Røttu krosstølini finnur tú á alnótini. Fyri at fáa krosstølini mást tú skráseta teg sum lim á heimasíðuni www.geocaching.com Tað er ókeypis, og tað einasta, tú skalt upplýsa er navn og bústað. Sum limur færst tú atgongd til allar skattir kring heimin. Til ber eisini at skráseta ein skatt, tú sjálv/ur hevur fjalt.

Tá tú hevur teknað teg sum lim, kanst tú seta upplýsingarnar inn á GPS'aran á fartelesfonini, og síðani er bert at fylgja boðunum. Tað er gongdin fram móti skattinum, sum er áhugaverd. Viðhvørt skalt tú loysa eina gátu fyri at finna røttu leiðina. Tú kanst eisini fáa hjálp at loysa gátuna. Hjalpin er ofta eitt tekstbrot, ið er skrivað á dulmáli. At enda skrásetur tú á heimsíðuni, at tú hevur funnið skattin – hetta er tó ikki neyðugt.

Hetta filmsbrotið hjálpir tær at fara undir Geocaching:

http://www.youtube.com/watch?v=-4VFeYZTTYs&feature=player_embedded#

Mugglarar

Mugglarar eru fólk, sum av óvart ella við vilja oyðileggja ein skatt. Tí er tað umráðandi, at eingin sær, hvar skatturin er ella verður fjaldur.

Fleiri torleikastig

Áðrenn tú fert undir at leita eftir fyrsta skattinum, eigur tú at gera tær greitt, hvat slag av skatti, tú skalt leita eftir. Ymisk sløg av skattum eru. Onkuntíð er skatturin ein eskja við ymiskum lutum og einari logbók. Umframt at skriva í logbókina, kanst tú taka ein lut úr eskjuni, men tú mást minnst til at leggja okkurt ístaðin. Skatturin kann eisini vera eitt webkamera. Í slíkum førum skalt tú taka eina mynd av tær og leggja skattin aftur í sama stað. Tað hendir, at tú skalt loysa eina gátu fyri at finna røttu leiðina. Kanska rokna eitt ella fleiri tøl út, fyri at fáa røttu krosstølini. Tá eitur skatturin ein Multicache. Tørvur tær meiri hjálp at finna skattin, hava flestu skattirnar eitt tekstbrot, sum er skrivað á dulmáli. Um tú týðir hetta, kanst tú fáa eina ábending um, hvar tú skalt leita.

Fleiri torleikastig eru. Byrja við lættasta torleikastignum. Torleikastigini ganga frá 1-5, har 5 er torførast at finna.

Geocaching í skúlahøpi

Geocaching er sera væl egnað í skúlahøpi. Tá lærarin hevur sett seg inn í spælið, letur tað upp fyri stuttligari og øðrvísi undirvísing, sum ikki minst leggur upp til, at næmingarnir læra søgu, landalæru og navigering. Ofta eru skattirnir goymdir á serligum støðum, har fólk vanliga ikki leita sær. Geocaching er tí upplagt, tá tú skalt ferðast har, tú annars ikki hevði farið.

Mannagongd

1. Stovna eina vangamynd á heimasíðuni www.geocaching.dk ella www.geocaching.com
2. Á somu heimasíðu fært tú upplýsingar um geocaching, umframt slag av skatti, torleikastig, krosstøl og mangt annað
3. Set tøluni inn í GPS'aran og trýst á GO. GPS'arin vísir tær, hvussu stór frástøðan er til skattin, og hvønn veg tú skalt fara fyri at finna hann.

Skráseting

Tá tú hevur funnið ein skatt, kanst tú skráseta hann á heimasíðuni. So fær eigarin boðini, og tú kanst halda eyga við, hvussu nógvar skattir tú hevur funnið.

Uppgávuhugskot: Geocaching

- Být næmingarnar í bólkar. Bólkarnir fjala hvør sín skatt og leggja síðan upplýsingarnar á heimasíðuna www.geocaching.dk hjá øðrum at taka niður. Bólkarnir finna skattirnar hvør hjá øðrum.
- Lat næmingarnar finna ein ávísan skatt, sum tú ella onnur hava lagt. Tosið um staðið, har skatturin er fjaldur, áðrenn tit fara at leita. Hvør er søgan handan staðið, hvussu nógv fólk bógva har osfr. T.d. er onkur skattur fjaldur í Kirkjubø, og har er nógv at práta um.
- Kapping er altíð stuttlig. Tak tíð. Hvør bólkur kemur fyrst á mál?

Mjørkadalur/NATO

Ein partur, sum fyllir nógv í *Vikarurin*, er Mjørkadalur. Nýggi vikarurin, sum 5.b fær, er úr Danmark. Hann hevur starvast fyri Nato í Belgia og seinastu árin í Mjørkadali. Tíðarskeiðið, tá Mjørkadalur gjørdist veruleiki í Føroyum, var merkt av stórum rembingum. Stórar mótmælisgongur vórðu skipaðar móti NATO, og nógv kend fólk eitt nú William Heinesen stóðu á odda í hesum stríðnum. Tey, sum vóru móti Nato, skipaðu eina fylking, ið stríddist móti Nato. Fylkingin setti millum annað spurnartekin við, um Nato sáttmálin yvirhøvur var galdandi í Føroyum. Nato er nú vorðið niðurlagt, men tað er umráðandi, at tey ungu fáa innlit í hetta tíðarskeiðið í føroysku søguni.

Søgan um Mjørkadal er lýst í ymsum bókum. *Forsvaret í Mjørkadal – som jeg husker det* er bók, sum Georg Sylvest Pedersen, sum í mong ár starvaðist á Mjørkadali, skrivaði. Bókin lýsir við orðum og myndum tíðina, tá støðin í Mjørkadali varð bygd. Ein innrás av dønum og amerikumonnum kom til Føroyar við eittans endamáli – at byggja støðina. Lýsingin av viðurskiftunum er serliga áhugaverd. Teir knossaðu alla útgerðina niðan á fjøllini, og hóast næmingarnir kunnu hava ilt við at ímynda sær, hvussu økið kring Mjørkadal sá út tá í tíðini, eru góðar myndir í bókini, sum børnini kunnu hyggja at.

Uppgávuhugskot: Mjørkadalur

- Hav eina stutta framløgu, har tú lýsir søguna m.a. við myndum.
- Fá onkran, sum minnst tíðarskeiðið, ella arbeiði í Mjørkadali, at siga frá.
- Lat næmingarnar spyrja foreldur og ommur og abbar um tíðarskeiðið og síðani leggja fram fyri flokkinum.
- Mjørkadalur verður nú nýttur sum fangahús. Fá lögregluna at greiða frá um hetta.
- Soldátarnir høvdu stóra ávirkan á býarlívið – serliga í Tórshavn, teir gjørdur m.a. fyrstu bóvlinghøllina í Føroyum. Ger evnisarbeiðið við heitinum “60’árin í Føroyum”.
- Mótin í 60’ árum var serligur og sama kann sigast um tónleikin og dansin. Bið næmingarnar skipa fyri mótasýning og dansiframførslu til sangin: “Hvønn ein mánadag, eri eg í góðum lag”. Onkur bólkur kann arbeiða við tónleikinum evt. framføra onkur lög úr tíðarskeiðnum ella gera eina fløgu við góðum tónleiki úr tíðarskeiðnum.

Myndahugskot

Nato úr Føroyum. Føroyar úr Nato. Fólka fylkingin móti Nato.

Aftasta síðan, sum William Heinesen hevur teknað

Forsvaret í Mjørkadal – som jeg husker det: Georg Sylvest Pedersen

Myndir síða 12, 13, 14, 16, 17, 30, 66, 68, 70, 88

Sjúka

Bergur hevur verið sera sjúkur av krabbameini, men nú gongur framá. Nógvir næmingar kenna onkran, sum hevur ella hevur havt krabbamein. Kanska enntá er deyður av krabbameini. Harumframt fyllir krabbamein nógv í almenna rúminum. Í mongum førum er krabbamein nakað, sum næmingarnir hugsa um.

Tað er umráðandi, at gjøgnumgongdin av evninum fer fram á skynsaman hátt, soleiðis at næmingarnir ikki verða ótryggir. *Vikarurin* fer ikki í dýpdina við evninum. Drongurin hevur havt krabbamein, og í dag er hann frískur.

Uppgávuhugskot: Sjúka

- Hvat er krabbamein?
- Hvussu kann krabbamein fyribyrgjast?
- Fá onkran frá Krabbameinsfelagnum at greiða frá teirra arbeiði ella bið heilsusystriina greiða frá sjúkuni.
- Bergi dámar ikki at tosa um krabbamein. Hví man tað vera?

Happing

Bergur verður happaður, tí hann, orsakað av krabbameininum, er so lítil og klæntrasligur. Ofta verða børn happað fyrri nakað, tey onga ávirkan hava á. Í hesum føri er órættvísið serliga týðuligt og lætt hjá næminguum at fáa eygað á.

Uppgávuhugskot: Happing

- Tosa um happing
- Hví verður Bergur happaður?
- Hvat er vinalag?
- Vinalag og happing

Sorg og longsul

Jóhanna hevur mist pápa sín í bilvanlukku. Evnini sorg og longsul fylla nógv hjá fleiri børnum. Tosið um evnið í flokkinum:

Uppgávuhugskot: Sorg og longsul

- Hvat er sorg?
- Hvat er longsul?
- Líkleikar og munir millum hugtøkini
- Ber til at vinna á sorgini? Hvussu long tíð gongur?

Tannárini: broytingar og forelskils

Í 5. flokki verða fyrstu næmingarnir so smátt forelskaðir. Tað er mangan torført at seta orð á hesar nýggju kenslurnar, sum bylgjast innan í teimum. Harumframt fara sjónligar likamligar broytingar fram. Fyrstu genturnar fáa mánasjúku og bróst, og dreingirnir fara upp í slokk, røddin broytist osfr. Summi kenna seg øðrvísi og hava ilt við at sættast við broytingarnar.

Tannárini og broytingarnar, tey hava við sær, eru sera áhugaverd hjá næmingum í 5. og 6. flokki, tí næmingarnir eru á gáttini til sjálvir at gerast tannáringar. Hevur lærarin trupult við at koma inn á evnið, ber til at fáa heilsusystriina upp í leikin.

Í bókini verður Anna forelskað í vikarinum. Flestu gentur í hesum aldri eru forliptar í onkrari sjónvarps- ella tónleikastjørnu. At fella fyri vikarinum er at samanbera við forelskils í øðrum fyrimyndum, og eitt stuttligt kjak kann fáast burtúr hesum. Bergur er forliptur í Barbaru og fær kenslur, sum hann er óvanur við s. 49.

Uppgávuhugskot: Tannárini

- Hvat er at gerast forelskað?
- Hvussu kennist tað at vera forelskað?
- Hvussu eru vit, tá vit verða forelskað?
- Hjartasorg

Dulmál

Í *Vikarinum* verður prátáð um dulmál. Tað er altíð stuttligt at skriva loynilig boð til hvønn annan. Nógv foreldur hava spælt sær við dulmál, tá tey vóru børn og kunnu sostatt hjálpa børnunum við hesi uppgávuni.

Eitt av kendastu dulmálunum eru morsiteknini, sum Samuel Morse fekk upphavsrættin til í 1847. Morsiteknini vóru í veruleikanum byrjanin til internetið. Í 1870 lögdu danir ein kaðal inn til Shanghai í Kina, og síðan tá kundur fólk fyrri ferð senda boð um allan heimin uppá stutta tíð. Áðrenn hetta fóru boð við skipi, toki ella á rossabaki.

Í 1860 var eitt skip í Føroyum og kannaði móguleikarnar at leggja ein fjarritara kaðal. Føroyar fekk tó ikki fjarritara fyrr enn í 1906.

Uppgávuhugskot: Tøkniligar broytingar

- Tosið um søguna handan tøkniligur broytingarnar
- Hvussu er Føroyar fyrri, tá hugsað verður um at samskifta við umheimin í dag?
- Greið frá, hvussu morsiteknini vóru uppbygd og nýtt
- Gev næmingunum yvirlitið yvir morsitekn og bið tey skriva sítt navn við morsiteknum
- Ger morsibingo: Næmingarnir seta sjálvir 12 vanligar stavir á plátuna. Tú hevur skrivað bókstavirnar sum morsitekn. Næmingarnir avkota teknini. Tann, sum fyrst fær eitt rað ella fulla plátu, hevur vunnið

Morsistavraðið

E								T								
I				A				N				M				
S	U	R	W	D	K	G	O									
H	V	F	L	Æ	P	J	B	X	C	Y	X	Q	Ø			
5	4	3	2			Å	1	6				7		8	9	0

Dømi um bingoplátu

B	A	E
F	P	I
G	K	M
V	L	T

Dømi um lykil til dulmál:

Tað, sum stendur í erva, verður skift

A	Á	B	D	Ð	E	F	G	H	I	Í	J	K	L	M
N	O	Ó	P	R	S	T	U	Ú	V	Y	Ý	Æ	Ø	?

út við tað, sum stendur í neðra og

øvugt. Skalt tú skriva BABBA, verður tað á dulmáli til ÓNÓÓN

Uppgávuhugskot: Dulmál

- Bið børnini arbeiða saman 4 og 4. Teirra uppgáva er at finna uppá eitt dulmál, sum bert tey skilja. Tá næmingarnir hava gjørt eitt dulmál, kunnu tey lata øðrum næmingum tað at týða.
- Týð hesi boð:

Ð	Á	A	N	Ø	P	Á

- Skriva navn títt á dulmáli. Skriva fyrst navnið vanligt og síðani á dulmáli niðri undir.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

